

SPECIMEN ACADEMICUM
DE
ANTHROPOMORPHISMO.

QUOD
CONS. AMPL. FAC. PHIL. REG. AC. AB.
PUBLICÆ SUBJICIUNT CENSURÆ
Mag. JOH. ANDR. QUIDING
Scol. Milit. Sueab. Rector.

ET
JONAS LINDSTRÔM,
Angermannus.

In Auditorio Majori d. XXIV Apr. MDCCCV.
Horis a. m. Solitis.

ABOÆ, Typis FRENCKELLIANIS.

DOMINO

Mag. DANIELT BACKMAN

SACRÆ REGIÆ MAJESTATI A SACRIS

ET

CLASS. NAV. SVEAB. PASTORI.

Amico Honoratissimo

*In pignus piæ ac venerabundæ mentis has vo-
luit sacratas pagellas*

AUCTOR.

§. I.

Homines antiquissimo tempore, quo adhuc omnes fere res tenebris obductæ fuerunt ignorantæ, Deum, tamquam Virum aut potius Senem sapientem, majestate plenum ac de robore gloriantem corporis, sibi repræsentasse, nec ad nobiliorem, naturæ Ejus magis consentaneam & puriorem de Eo cognitionem animum extollere potuisse aut voluisse, monumenta historica nos satis superque docent. Quod quidem non nobis est mirandum considerantibus, quantum temporis quantumque requiratur laboris ad majorem mentis collustrationem promovendam & altiore culturæ gradum adscendendum, quæ lentis semper progressa est pedibus, priusquam omnia remove potuerit impedimenta, ab ignorantia & judicii oblata præsumtis. Ut primum Diva, quam Christo acceptam referimus, Religio nova luce orbem illustravit, plures novimus hujus Religio-

A

nis

nis Sectas ab hoc Deum repræsentandi modo antiquiorum gentium non discessisse, sed eodem ductos errore, Deum eadem esse figura ac hominis, contendisse, verba, in litteris obvia sacris, Deum secundum similitudinem suam hominem creasse, alia ratione non esse explicanda a). Ita homines, nimis a sensibus externis rebusque variis decepti, ideam Dei semper talem finxerunt, qualem de semet ipsis, quibus nihil majus aut excellentius cogitare possent, fecerunt, & propterea Deum, eis commotum affectibus, iisdem subiectum esse mutationibus, quas Natura subit humana, crediderunt. Ortum ita esse Anthropomorphismum, quo Naturæ Divinæ facultates attribuerunt humanas homines, concludere nobis liceat b).

Re-

a) Vid. l'Histoire Ecclesiastique Ancienne et Moderne par J. L. Mosheim, à Mastricht MDCCLXXVI, Tom. 1re pag. 444, et Tom. II. pag. 346, ubi hæc leguntur verba: *Il y eût quantité de gens du commun et même d'Ecclesiastiques, qui s'imagineroient, que Diu avoit une figure humaine, qu'il étoit assis comme un Monarque sur un trône d'or, et plura.*

b) "Anthropomorphisme, Dieser Name gebührt eigentlich solchen Vorstellungen von Gott, welche nur Menschen zukommen, aber von diesen auf Gott übertragen werden. In dieser bedeutung gebraucht ihn Kant sehr richtig. Er erklärt ihn durch: *Verkörperlichung der reinen Vernunft-Ideen von Gott, dem reiche Gottes und der unsterblichkeit.* In weitem sinne kann man also allgemein die Uebertragung einer zu Sinnenwelt

Recentiori ævo, quod de progressibus litterarum maximis haud immerito gloriari potest, plures doctissimi Viri, qui ad ea, quæ plebeji mente assequi possent, animum non tamen satis intentum convertisse videntur, non solum omnem movere lapidem ad veritatem demonstrandam, puriores ac Natura Divina digniores ideas, quantum fieri potest, menti humanæ esse ingenerandas, omnesque homines tam clario-ri lumine rationis jam collustratos, quam adhuc ignaros, cognitionem sibi acquirere æque sublimem & Numini convenientem Summo debere contenderunt, sed etjam omnia verba, quæ humana proprie designant, quibus haud insolito Natura repræsentata fuit Divina, defugienda, omnesque loquendi modos, qui anthropomorphismum redolent, esse evitandos, cum alias mens humana numquam ad res excellentiores, cœlestes & disquisitionem postulantem accuratorem se extolleret, sed semper circa res versata terrestres ideam Creatoris æque humilem ac contemnendam teneret; & e contrario his placuit Viris eruditissimis urgere, quemque rudiorum doctorem oportere summum in eo ponere laborem, ut propositiones de Deo

A 2

di-

„gehörigen Eigenschaft auf ein Wesen ausserhalb derselben darunter verstehen, so dasß also der Anthropomorphismus nach obiger Erklärung nur eine Art des „Anthropomorphismes in weitem Sinne ist.“ — Vide Encyclop. Wörterbuch der Kritische Philos. von G. S. A. Mellin, 1 B. 1 Abtheil.

divinisque facultatibus, veriores et ab omni re corporea liberatas, animis Auditorum instillet & ut homines ita instituat, ut magis magisque a mundanis corporeisque rebus animum cogitando abstrahant, quo Deum cultu magis prosequendum, amore digniorem & reverentia inveniant c). Res igitur est maximi momenti cuique iusta eam pensanti lance, & præterea officium esse illius, qui alios dogmata Religionis docet & docebit, postulare mihi videtur, ut, summa diligentia adhibita, animum convertat attentum ad perscrutanda & definienda, quæ Doctoribus Ecclesiæ, Divinitatem repræsentaturis, ex homine & sibi ipsi sint capienda, quam necessarium humano more cogitata de Deo Divinisque proprietatibus proferre sit æstimandum & quantum in re Religionis proponenda pariter ac tractanda, formulas dicendi, quales e natura deducuntur humana, usurpare liceat. Specimen igitur editurus, cogitationes de hac materia, vires ingenioli meas longe fortassis superante, Tibi, B. L., proponere ausus sum, sperans, ne conamina illius vitio vertas, cujus votum fuit summum, ut aliis, de eodem argumento cogitantibus, ansam ultioris disquisitionis præberet, & illis ita prodeffet.

§ II.

Originem suam ducere cognitionem humanam
ab

c) Vid. Neues Magazin für Prediger, herausgegeben von Doctor W. A. Teller, 2 B. 2 Stuck.

ab experientia, extra aleam positum est dubitationis; cum materiam omnium eorum, quæ cognitionem ingrediantur & cognitionis fiant objecta, ope experientiæ in mentem introire sciamus. Experientia enim neglecta, vana erit notitia nostra, nil firmum, nil certum, cui adhæreat mens nostra, sed in immensitate imaginum sive idearum sine pretio, tamquam in vacuo circumvolitat, nec locum, quo maneat, invenit. Nostra vero experientia duplici principio niti videtur, apprehensione, qua res extra nos positas mente amplectimur, objectaque sensibus conspicua ad animum transferimus nostrum; & conscientia immediata sive interna, qua omnia, quæ intra nos fiunt & existunt, animadvertimus, intuemur & consideramus — operationes nostras & facultates.

Corporis sunt omnes nostri sensus externi, & omnes res, quæ illos movere valent, quæ eos excitatos titillant, & quas illis auxiliantibus mens nostra capere potest, corporeæ sint oportet & quoque revera corpora sunt. Orbis terrarum, quantus quantus est, externus, quatenus ope sensuum apprehenditur, corpus reperitur, & nullas alias res, nisi quas mutationibus partium corporis exprimunt alii homines, mens nostra in illis capit. Animum eorum, omnesque operationes, quæ intra eos fiunt, nec oculis cernimus, nec auribus accipimus, nec sensibus animadvertimus externis, sed tantummodo auditis ac visis motibus & actionibus corporis animam eis in-

in esse, quæ agit, operatur, dirigit, haud immerito concludimus. Omnes eorum cogitationes, omnesque appetitus semper nobis essent ignoti, nisi sensuum ope fuerimus experti, in quas res illæ conferantur & quorsum hi tendant.

His duobus exceptis, nulla alia nobis aperta est via, qua, respectu materiæ cognitionis, ad notitiam cujusdam rei pervenire possumus, quam ob rem omnia, quæ sensibus ministris externis non percipimus, per conscientiam immediatam a nobismet ipsis sunt petenda. Hinc patet, omnes res, quas ad spiritum pertinere dicimus, & ita extra orbem jacent visibilem, atque omnes operationes & facultates, quæ naturam efficiunt spiritus & quæ a nobis, ut spirituales sunt cogitandæ & cognoscendæ, ex nobis ipsis nostraque natura, ut unica spirituali natura, ad quam cognoscendam experientia nos immediate ducit, percipi oportere. Ex nostræ enim animæ natura ejusque facultatibus cognitis ad naturam & facultates aliorum spirituum concludere licet, & ita hac nostra conscientia interna ad notitiam indolis spirituum, quatenus illam cognitam habeamus, pervenimus.

Postquam vero materiam, in qua cogitationem figamus nostram, experientiæ externæ aut conscientiæ immediatæ ope obtinuimus, illam scilicet materiam ita cogitantes pertractare possumus, ut ex illa
fluat

fluat notitia, quæ causis, ob quas operamur, respondeat. Qui oculos numquam aperuit, sed a prima infantia in tenebris quasi perpetuis dies transegit, quin sibi ideas colorum veras non fingeret, fieri non potest; colores vero si quando viderit, non eos solum ad memoriam, quando ei placuerit, revocare potest, & de illis judicia ferre, sed eos etiam variis componere modis sibi que illos in omni casu & ratione, quæ cogitari potest, repræsentare; ita etiam ille, qui per experientiam notionem spatii veram animo formavit, locum ut magnum, parvum, limitibus definitum aut cujuscunque figuræ ei placeat, cogitare quidem potest; eodemque modo res se habet, cum quæstio fuerit de animæ nostræ natura proposita. Quando enim experiendo certas & adæquatas notiones de anima nostra, operationibus ejusque facultatibus nobis acquisiverimus, nullum quidem nobis obstat impedimentum, quominus in tot rationibus, casibus & gradibus, quot volumus, apud animum nostrum illas facultates & operationes proponere possimus, & in subjecto quodam quasi existentes cogitare. Indolem vero earum isto modo mutare quidem nequimus; semper enim eadem manet, licet variis modis in cogitando formam earum quasi mutemus. Judicium quidem semper erit judicium, quamvis illud acrius in quodam homine, in alio autem hebetius cogitemus, & vis quædam, quamquam in alio spiritu major & in alio longe minor, tamen eadem quoad indolem esse potest. Omnium igitur rerum
no-

notitia spiritualium, quas cogitatione amplecti possumus, indolis ratione, ex nobismet ipsis est deducenda, quoniam nullam aliam cognoscimus naturam, cujus facultates & vires ad spiritus definiendos accommodare possumus, quamvis altera natura spiritualis alteram gradibus facultatum superare queat, & hoc modo altera ab altera distingvatur, si alioquin causam inveniamus, aliam alia majorem & perfectiorem cogitandi.

§. III.

Ex his jam allatis patet, curam homini summam, si qua ratione Deum Divinaque attributa, ut spiritui convenientia, ante oculos quasi mentis ponere aut cogitatione comprehendere possit, antea esse adhibendam in natura facultatibusque animæ suæ perquirendis, ut eo certius proprietates Ejus essentielles inveniat, inventasque eas Divinitati sub ea conditione attribuat, qua hæ perfectiones Divinitatis respectu intra nullos restringantur limites, sed immense ita extendantur, ut cum Natura Ejus æterna & infinita conspirent. Quam ob rem sermone de Deo & proprietatibus Divinis instituto, ea omittenda esse quisque reperiatur, quæ cognitionem scientiamque Ejus absolutissimam circumscriberent, diminuerent aut alio modo ex rebus metirentur finitis; cum Numen Summum, infinitum, quod per se existit, & qualem Deum nobis repræsentamus, nulli mutationi abnoxium esse possit, sed semper idem per sæcula
ma-

maneat immutatum. — Proprietates e contrario
essentiales, facultas cognoscendi, agendi, sentiendi, eis,
quas nobis inesse animadvertimus, analogæ sunt co-
gitandæ. Hac igitur ratione, cum Deum nobis re-
præsentamus, nullum committimus errorem, nec
quod majestatem Ejus Divinam offendant illave indi-
gnum sit, facimus. Nos ipse creavit, creandoque
nobis largitus est facultates, quibus rite cultis ani-
mum supra orbem sensibus conspicuum sublevare-
mus, ut gloriam & naturam Ejus infinitam oculo
intueamur clariori. Eum igitur talem, qualem Eum
cogitandi facultate gaudemus, nec alio modo nobis
esse cogitandum, certo certius constat. Cum vero
Eum naturamque Ejus nulla alia ratione cognoscere
possimus, nisi quod antea naturam animæ nostræ ac-
curate perscrutati sumus, nemo in dubitationem,
quin manifesta indicet Voluntas Divina, illum ita es-
se nobis animo fingendum, revocare debet.

Sapientiam igitur Divinam & scientiam cogita-
tione percipere non possumus, nisi quoad sapientiam
& scientiam, quæ in nos quadrat tamquam entes
finitos, rite notam nobis habemus. Licet autem no-
stra cancellis circumscripta sit angustis & extra illos
egredi nequeat, attamen mens intelligit nostra, scien-
tiam Divinam omnes res præsentēs, præteritas &
futuras semel comprehensas amplecti, & nihil, quod
fieri umquam potest, ignorare; & sapientiam Divi-
nam, ut nostra sapientia inter res cognitās optimam

eligit; ita optimum finem optimaque ex omnibus Et immensitate cognitionis cognitis rebus instrumenta consilii sui perferendi eligere & velle. Facultas, qua operatur Deus ac agit, nostræ agendi facultati haud dissimilis recte habetur, ita scilicet essentialiter libera & efficax, sed infinita, immensa, ad totum se extendens universum. Bonitas Ejus, quæ ex omnibus elucet rebus, tamquam hominis benevoli perhibetur, sed ita ut felicitatem omnium eorum, quæ illa quodam frui possunt modo, simul respiciat, promoveat, promotamque augeat.

§. IV.

Quibus jam cogitationibus præmissis, neminem equidem puto infitias esse iturum, Præconem Religionis, qui coram populo de Divinitate verba faciat; qui Auditores imbuere optet doctrina, qua Deum Creatorem, Sustentatorem ac Gubernatorem omnium cognoscant; cognitumque Eum sibi sic repræsentent, ut animus eorum Religionis moveatur veritate; & ad officia implenda excitetur, uti debere verbis, quæ ex facultatibus, actionibus, rebusque capiantur humanis, ut scientia, notitia, sapientia, justitia, bonitate, benevolentia, caritate, potentia, libertate; de cætero, qui gravi illo fungitur munere, alios docendi, ejusmodi ex rebus inter homines occurrentibus loquendi petat modos, qui ad notitiam de Summo Numine magis conspicuam, simpliciore, & ad a-

ni-

nimum Auditorum accommodatiorem reddendum conducant d). Deum hoc respectu dicere mihi videtur, orbem universi, quantus quantus est, cogitatione percurrere, mundum regere atque gubernare, actiones humanas considerare, secum reputare & ad metas contingendas propositas instrumenta eligere optima, certissima, homines caritate amplecti, salutemque & præsentem & futuram eorum cupere promoveri, bonis virtuteque ornatis delectari, atque e contrario, pravis & vitio deditis offendi, peccata iram Ejus concitare, bonas vero actiones ei esse remunerandas et quæ cetera. Quæ omnes loquendi formulæ

B 2

læ

- d) Hoc loco verba Autoris celebris Mellin in Libr. antea cit. mea faciam: *Es ist unmöglich von Gott zu reden und ihn zu denken ohne auch nicht die feinste menschliche Vorstellungen einzumischen.* — Vener. Doederlein in Libro Theologiæ suo præstantissimo hac de re ita liquitur: *Omnis cognitio de Deo Anthropopatica videtur, notionibus et verbis adstricta, e re humana deductis et per similitudinem quandam ad Deum translatis.* — Hoc loco verba Cel. Prof. et Conf. Cancell. Porthan proferre audeam: *Exploraverit igitur S. Orator studiose et plebis ingenium in universum et suorum maxime Auditorum mores; ad captum illorum sese demittat, verba, phrasas, sententias adhibeat non nisi familiares illis vel facile intelligendas, hujusque rei etiam inter scribendum perpetuo memor sit — huic igitur eorum ingenio operis sui formam esse accommodandam, in memoriam crebro revocet.* Vide Disput. Acad. de Elocutione Sacri Oratoris Anno 1784 Ab. editam.

læ ab intelligentibus capiuntur & sanis pure atque integre, ab illis contra, qui cognitione imbuti sunt minori, ita ut mens eorum illustretur, cupiditates eorum coërceantur, virtutes exerceantur, confirmentur.

Observandum tamen est, Doctorem oportere Religionis, quando mentionem de summo facit Numine eo consilio, ut de Deo, natura & facultatibus Ejus notiones Auditorum explicet, evolvat, non vero de Ejus ad mundum hominesque relatione, ab ejusmodi se abstinere formulis dicendi, quæ tamen in hoc altero casu prodesse atque adeo utilitatem quandam secum ferre possunt. In natura describenda Divina, opera, quantam vires valent ingenii, adhibenda ei est strenua, ne in Anthropomorphismum incidat dogmaticum ^{e)}, quo Divina cum humanis confundat, quo noxam contrahat majorem, quam Auditoribus utilitatem adferat; integre igitur & sincere in id nitatur, ut cogitata pura depingat, attamen caveat, ne vana sit pictura, sine efficacia, quæ Auditoribus nauseam moveat eosque fatiget.

§. V.

Cum vero Doctori Religionis hoc incubuerit, ut Auditorum animis cognitionem de orbis Gubernatore ter-

e) Diesen Anthropomorphismus musf man als den eigentlichen Quell der superstition ansehen. Vide Libr. supra cit. Dom. Meilin.

terrarum tam perspicuam, vivam & efficacem, quam possit facultas sua docendi, instillet, atque ut mens eorum ita sit excitata, ut viam virtutis olim incedendi consilium capiat, sibi se ad gradum mentis culturæ, ad quem adscenderunt Auditores, esse demittendum & propterea verba, cogitataque exprimendi modos, quos animo percipiunt Auditores, adhibenda ei esse, nemini quidem est negandum *f*). Pauci vero hominum quidquam spirituale animo ita clare & luculenter proponendi facultate gaudent, ne quid corporei aut sensibus immisceant conspici, cum quo spirituale illud conjunctum aliquo modo esse videtur.

Pau-

-
- f*) Egregium locum Celeb. Griesbach adponere liceat: "Då
 "den största och således visserligen en ganska vigtig och
 "respectabel del af menniskorna icke är i stånd att upp-
 "höja sig till de transcendental begrepp, som Philoso-
 "phen och Theologen göra sig om Guds högsta fullkom-
 "lighet; så är det en Lärars pligt att nedlåta sig.
 "Ville han, af öfverdrifvit nit att undvika allt Anthro-
 "popatiskt, underlåta att tala om Guds rättfärdighet,
 "nåd, barmhertighet, långmodighet, välbehag till de
 "dygdiga, o. s. v., efter dock alltid något meniskt vid-
 "låder desla begrepp; och ville han i stället för desla
 "populära förelägningsfätt alltid bruka blott de mera
 "renfode, som nyttjas i Philosophernas Skola; så skulle
 "de fleste Åhörarne blifva alldeles utan verkliga begrepp
 "och hos de få, som till äfventyrs kunde fatta Lärarens
 "undervisning, skulle väl till större delen uppväckas
 "mer beundran öfver den Oändliges storhet, än sådana
 "känslor, tankar, beslut o. s. v., som påsyftas med un-
 "dervisningen om Gud."

Pauciores vero quidem his temporibus & apud nos Deum, hominem tamquam corpore membrisque instructum omnibus, sibi repræsentant aut cogitatione Eum ita amplectuntur, licet, homines pluribus sæculis præteritis spirituale a corporeo plane non distinxisse, sed semper Deum naturasque spirituales, quibus universum impletum crediderunt, eandem habere figuram ac illam, qua ipsi essent ornati, putavisse, ex paginis haud ignoremus historiæ; nec animum humanum diu longeque tenebris involutum fuisse ignorantiae, neque ad ideam Creatoris sublimiorem se extollere potuisse, cum alia fere ei esset institutio, quam qua eum Poëtæ imbuerunt, qui forte eum magis conturbarunt, quam collustrarunt, nobis est admirandum. Quæ vero tempora jam dudum sunt præterlapsa. Nostra ætas lumine scientiarum fulget clariori, quapropter Divinum & spirituale ab humano & corporeo distingvimus, ita ut hoc æstimemus instrumentum, quo rationem, quæ spirituale inter & corporeum intercedere apparet, & quo communicatio quædam esse potest inter naturas finitas cogitantes, indicamus nec esse ulterius apud nos putamus nisi minimæ mortalium partis & fortassis tantummodo infantum facultates spirituales ita paululum excultas, ut ideam habeant Dei tam crasse anthropomorphisticam, ut Eum tamquam hominem majestate venerabundum & a ministris circumdatum mandata statim exsequentibus repræsentent. Quod si ejusmodi Dei repræsentationes animis adhærere Auditorum Re-
li-

ligionis animadvertat Doctor, has ideas ex illis radicatus esse tollendas, aliasque Supremo digniores Numine atque hominibus ipsis utiliores inferendas, certo certius constat.

Ut vero maxima hominum pars rationem, quæ Creatorem inter & res esse videtur creatas, animo concipiat vivo, ejusmodi ei opus est verbis, quæ spirituale cum corporeo comparant & menti hominum præbent occasionem a sensualibus & corporeis rebus oculos ad spiritualia vertendi. Lingvæ nostræ originem e sensuali ducunt. Nisi objecta, sensibus conspicua, quæ digitis quasi monstrare possemus, definiendi initium faceremus, de significato verborum inter nos numquam conveniremus. Spirituale haud insolite a nobis ita fuit significatum, ut verba similitudinis causa ex rebus, quæ sub sensu cadunt, petita, ad eas, quæ intra nos fiant & agantur, indicandas operationes transferimus.

§. VI

Qui propterea sacra obicit munera, & debet & sine periculo, ne mentem Auditoris in errores inducat aut in anthropomorphismum incidat noxium, sæpe verba & loquendi usurpare potest modos, qui ab humanis mundanisque rebus ducantur, cum hæc verba faciendi rationes nihilominus animum ad regiones (si mihi liceat ita dicere) olympicas transferant. Si Deum omnia, quæ sunt, accidunt & aguntur, non igno-

ignorare dicere voluerit quisquam, hac se exprimere quidem potest ratione; Eum omnia videre, nihil oculis Ejus absconditum, quasvis res etjam occultissimas Ei esse dilucidas, licet nullus, nisi oculis instructus corporeis, proprie videre, cernere, perhiberi potest. Quæ cogitata explicandi rationes neminem quidem sana præditum mente irritent oportet, nullumque in Doctorem Religionis, illis utentem, probum, quod, his usurpatis verbis, ansam populo præbeat Supremum animo proponendi Numen tanquam oculis ornatum corporeis, esse jacturum credimus. Quotidiano enim sermone de nostra anima, quæ etjam spiritualis reperitur Natura, nos quoque dicere, illam rem videre quandam, qua dicendi formula indicatum velimus, illam eandem intelligere rem, reminiscendum quidem est. Hæ enim locutiones: aliquid intelligere, injuriam animadvertere, memoria comprehendere, futura prospicere, causam perspicere, pluresque ejusdem generis, originem ab humanis corporeisque rebus ducunt, sed jam ad spirituale quidquam indicandum translatae sunt, atque nullus illas phrasas e sermone esse delegandas quotidiano judicat. Quæ formulæ dicendi: Deus loquitur, Deus jubet, vetat, dextra mundum sustentat, poenas irrogat, præmio adficit, eodem explicandæ sunt modo; nullus enim, nisi mente captus, his loquendi modis in opinionem adducitur illam, Deum revera verba humano proferre more vel manu instructum omnia digitis quasi amplecti, sed e contrario

fa-

facultatem quandam divinam his indicatam esse phrasibus, quisque sibi habeat persuasum.

Anthropomorphismum dogmaticum & crassiorum in his verbis non rite consideratis esse absconditum, cuidam forte videretur, quod oppugnatum nolumus, quod ad formulam dicendi solam, qua cum aliis cogitata communicamus, attingit, non vero quoad cogitationem ipsam. Auditor, ut rem mente apprehendat vera, ad tam puram spiritualitatem, quam mentis cultura ejus permittat, cogitatione allevata, corporeum ab his loquendi modis discernet. Doctoris igitur est Religionis concionem ita confectam ordinare, ut ne ardor populi & studium progressus in cultura faciendi majores diminuatur & tandem frigescat.

Qui vero omnes dicendi formulas & ejusmodi cogitationes aliis explicandi modos, qui a rebus profluunt humanis, summa evitat opera, quibus rite adhibitis ignarus spirituale atque divinum sibi repræsentandi & cogitatione amplectendi ansam habeat & qui semper & ubique, nulla ratione Auditorum habita, in novis & abstractis (ut dicere amant logici) verbis, ac loquendi modis insolitis inveniendis omnes intendit nervos, ille a vero muneris scopo, ab officii sui norma longe aberrans, nullum plerisque Auditorum affert emolumentum. Nec sermonem, nec sententias ejus insolitas, novatas aut nimis abstractas

C

pro-

proptereaue intelligunt, omnique abjecta cogitatione rem nec considerant nec perquirunt, sed dicta in vanum abire sonum sinunt; motus, quibus mens eorum veritate Religionis rite explicata adficiatur, sedantur & sensim comprimuntur. Quod si cognitio rerum Satoris & Statoris quædam his orationibus supra captum volitantibus humanum acquireretur, qualis sit? — vana omnino, frigida, otiosa, sine vi & efficacia, quæ nexum inter homines necessarium simul cum religione atque virtutibus citius dissolveret quam confirmaret g).

An-

g) Præstantissimum locum Ven. Spalding de Perspicuitatis Popularis Sacro Oratori diligenter comparandæ studio non possum, quin hic apponam: "För att med våra undervisningar och förmaningar åstadkomma en större nytta, skulle våra predikningar utan tvifvel blifva ett kraftigare medel, om vi öfveralt betjente oss af ett sådant språk, af ett sådant sätt att uttrycka oss, som vore enligare med våra Åhörarens vanliga föreställningsfätt, iölgakuligen begripligare för dem och till uppväckande af deras bifall och goda uppfåt verksammare. De vetenskapliga Talefätt och sådane som till en del grunda sig på ett genom böckers läsande någorlunda odladt förstånd äro dem merendels för trämmande, för långt afskilgde från de ideer, med hvilka de i det dagliga lefvernet beständigt lysfelfätta sig; de anse det såsom en inösvad konst och lärdom, till hvilken de icke kunna upplyfta sig; och utom den i allmänhet mörka föreställningen, att däruti ligger något högt och heligt skall man svårligen därmed kunna uppväcka de verkamma känslor, som äro starka nog att leda sinnet och

Anthropomorphismum igitur crassiores, qui Deum, tamquam hominem, materia vestitum, mutationi obnoxium adferit & propterea animum humanum a Divino & spiritali Dei conceptu ad corporeum sensuque perceptum, abstrahit, omni modo esse effugiendum & eradicandum, tam lubentes credimus, quam persuasi sumus, neminem a nostra discesurum esse sententia, anthropomorphismum (si hoc vocabulo uti quidem debemus) confirmante, eatenus esse necessarium, utilem ac licitum, quatenus formulis utamur dicendi, quæ mentem eo certius illustrant & ad sublimius quidquam cogitandum eam ducunt, quo magis ad rudiores docendos & collustrandos sunt accommodatæ.

"Isefvernet — Till den ändan böra vi få mycket möjligt är i föreställningsfätt nedlåta oss till våra Åhörare, börja med deras grundfattler och känslor, därifrån tänka vidare med dem, bringa sanningen i möjligaste måtto innom deras vanliga fattningskrets och därigenom föranlåta hos dem den fruktbara tankan: *det är ju sant, så bör det vara.*"

